

Gart der Gesundheit: Bappeln.

Geschreven en vertaald door Nico Koomen.

Bappeln ccliii capi

Malva latine.

(In dem büch genant circa instans beschreiben uns die meister und sprachen das bappeln sey kalt und feucht an dem anderen grad Es sind zweyer hand bappeln eine wylde die ander zäm Die zäm wechset in den gärten und sunft allenthalb und die ist mer von natur keltendenn die wilde und ist feuchter subtilicher Aber die wylde man nennet zu latein malva viscus diese papelen sind lenger und haben lengere bleter denn die ersten und die ist nit also seer keltend und feuchtigen als die erste (Für die heysen und herten geschweere sind gut die beppeln gestossen und darüber gelegt (Auch sind bappeln gut zu zeütigen also das man die bleter stop und die schweysse in reynbärgen speck und gelegt auff geschweere und dises sol geschehen so die bletter grün sind (Die wurzel hat mer krafft denn die bleter grün und auch dütze (Dise wurzeln gesotten in wasser unnd darnach zerstoßen unnd darunder gemüschet eyen weys und gersten meel unnd gelegt auff die heysen geschweere kület und wäyhet sy (Der meister Avicenna spricht das bappelwurzeln und auch d samen sey senfftiglich wäychen und von einand teylen (Diascorides spricht daz dises kraut mit der wurzeln sol gesoten werden also das dz wasser gancz einsiede so belebt dan kleberichte materij in dem geschirte darmnen es gesoten

(1) **Kaasjeskruid**, 253ste kapittel.

Malva Latijn. (**Alcea rosea**, **Malva sylvestris**)

In het boek genaamd Circa instans beschrijven ons de meesters en spreken dat kaasjeskruid is koud en vochtig aan de andere graad. En is tweevormig kaasjeskruid, een wild en de ander tam. De tamme groeit in de tuin en verder overal en die is meer van natuur verkoelend dan de wilde en is vochtig subtiel. Maar de wilde die men noemt in Latijn *Malva viscus*, dit kaasjeskruid is langer en heeft langere bladeren dan de eerste en die is niet alzo zeer verkoelend en vochtig dan de eerste. (2) Voor de hete en harde zweren zijn goed de kaasjeskruiden gestoten en daarover gelegd. Ook zijn kaasjeskruid goed te rijpen alzo dat men die bladeren stoot en dat zweet in Reinbergen spek en gelegd op zweren en dit zal geschieden zo de bladeren groen zijn. De wortel heeft meer kracht dan de bladeren groen en ook droog. Deze wortel gekookt in water en daarna gestoten en daaronder gemengd eierenwit en gerstemeel en gelegd op de hete zweren verkoeld ze en weekt ze.

De meester Avicenna spreekt dat
 kaasjeskruidwortels en ook de zaden is zachtjes
 weken en van elkaar delen. Dioscorides spreekt
 dat dit kruid met de wortels zal gekookt worden
 also dat het water gans inkookt en zo blijft dan
 kleverige materie in het vat daarin het gekookt
 heeft. Dezelfde materie is goed op zweren

hat·Die selbig materien ist gůt auff geschweeren gelegť sŷ waychet und teylet von einander balde·(Dz wasser domit papeln gesoten wirt geműschet mit baumůle und ein wenig wachů ist auch gar ein gůte salben unb [283] die geschweer gestrűchen·(Der meister Dioscorides spricht daz die fryschen bleter gar gůt sind gesoten und auff die frűschen wunden gelegť sŷ heylen auff stund· (Die blűmmen gekochett mit mulsa oder mit wein und darnach die gestossen·heűlen scrofulen dz sind hertt beűlen und auch ander bůse geschweer·(Also genűnűczet benymmet es den wee in dem afftern·(Es ist auch fast gűtt der zerknűscheten gelydern darauff gelegť·(Der meister wilhelmus in seiner cűrotgi ist fast brauchen pappeln zű heűssen geschwuren·und auch sunderlichen fűr geschwulst·(Der same mit wein oder baummůle getemperieret vertreybet aller handt flecken under den augen·

gelegd, dat weekt en deelt van elkaar gauw. Dat water daarmee kaasjeskruid gekookt wordt gemengd met olijvenolie en een weinig was is ook erg een goede zalf om [283] de zweer gestreken. De meester Dioscorides spreekt dat de verse bladeren erg goed zijn gekookt en op de verse wonden gelegd, ze helen gelijk. De bloemen gekookt met honingwijn of met wijn en daarna die gestoten helen scrofulen, dat zijn harde builen, en ook andere kwade zweren. Alzo genuttigd beneemt het de pijn in het achterste. Het is ook erg goed de gekneusde leden, daarop gelegd. De meesters Wilhelmus in zijn chirurgie is vast gebruiken kaasjeskruid tot hete zweren en ook vooral voor gezwellen. Het zaad met wijn of olijvenolie getemperd verdrijft allerhande vlekken onder de ogen.

De een wild, de ander tam. De tamme zou ook *Alceae rosea* kunnen zijn, stokroos. De afbeelding geeft echter geen bloemen.

Vorm.

Dodonaeus; ‘De geslachten van maluwe zijn menigvuldig. Van deze zullen we de tamme eerst beschrijven, te weten winterrozen en daarna de andere die wild zijn in het volgende kapittel. Tamme maluwe wiens bloemen hier te lande winterrozen of herfstrozen genoemd worden heeft grote, ronde uit de groene wat witachtige bladeren die groter, ruwer en oneffen zijn dan de bladeren van de wilde maluwen. De steel of stam schiet recht omhoog op en is enkel en recht en soms meer dan honderd tachtig of twee meter tien lang en daaraan hangen naast de onderste bladeren op korte steeltjes mooie grote bloemen die veel groter maar anders van vorm op de gewone of wilde malwebloemen lijken en zijn soms enkel en hebben niet meer dan vijf bladeren en soms, ja zeer dikwijls dubbel en veelbladig en van vele kleuren, te weten sommige wit, sommige rood, vleeskleurig, licht rood, mooi rood of bruinrood, sommige blinken paars en sommige zo bleekrood dat ze bijna wit zijn. Als de bloemen gevallen zijn komen de platte zaden voort die in ronde koekjes als kaasjes tezamen gehoopt en ineen gedrongen en met velletjes omwonden zijn. De wortel is lang en dik, witachtig, taai en gemakkelijk om te buigen die diep in de aarde zinkt’.

Naam.

(1) Dodonaeus; ‘Men noemt deze soort gewoonlijk met de naam van haar bloemen winter-roosen en herfst-roosen, dan tot onderscheidt van de andere mag men ze tamme maluwe noemen en in het Grieks eigenlijk Malache en in het Latijn Malva. De Hoogduitsers noemen het Garten Pappeln, Herbstrosz en Ehrnrosz. De bloemen van deze tamme maluwe wordén winterrozen genoemd omdat ze op de roos van gedaante, maar niet van reuk, lijkt en omdat ze zeer laat bloeit en dikwijls op het eind van augustus’.

Stokroos is zo genoemd naar de roosachtige bloemen, Bock noemt ze Ernterosen omdat ze met oogst bloeien. Vanwege zijn groei ook wel stangeblom of stangenrose, Duitse Pappelrose of Stockrose.

Gebruik.

Herbarius in Dyetsche; ‘Witten hoemsch of Altea wordt gelijk tussen heet en droog gesteld. Zijn werking en eigenschap is om te verzachten, te rijpen, murw te maken, te veranderen en af te drogen. Het zaad en de groene wortels hebben de grootste kracht.

Tegen aandrang tot waterlozing, steen, grove overvloedigheid en tegen ischialgie (dat is een sterke pijn rondom de heup naar de knieën toe) kook het witte heemstzaad en zijn wortel met averone in wijn

en drink er van.

Tegen tandpijn kook je heemstwortel met bertram en wat mastiek en was de mond daar lauw mee. Tegen morfeem (dat zijn witte of zwarte plekken in de huid) kook je heemstzaad met knoflook en azijn en strijk je daarmee over het gezicht of de huid in de zon want dat roeit die plekken uit. Als je hetzelfde doet, maar met olie, en op die plaats legt is het goed tegen beten van ongedierte en tegen bijensteken.

Tegen zweren van de darmen en blutsingen van de zenuwen kook je witte heemstwortel in wijn en water met wat mastiek.

Heemstwortel is goed tegen hete blaren van de borsten en de aars, tegen het trekken van de zenuwen, tegen harde blaren of klieren en het laat de opgeblazen blaren of gezwollen van de oogschellen verdwijnen. Het geneest blaren van de oren die glandula parotis genoemd worden en (a) het verzacht pijnen van de gewrichten of gespannen benen. Heemst met meel van Grieks hooi, met meel van lijnzaad, met eendenvet en terpentijn is goed tegen het uittrekken van de zenuwen want het verteert of verandert, rijpt en opent de blaar. Hetzelfde zuivert de baarmoeder en haar overvloedigheid. Uit ervaring weet men dat je daarmee pessaria (dat is een soort van klysma) in de baarmoeder zet. Tegen het uitvallen van het haar kook je heemstwortel met averone in azijn en bestrijk je het in de zon want het geneest al drogende.

Tegen hoest die uit koude zaken komt (b) en om ook gemakkelijk te kunnen spuwen kook heemstzaad, zoethout en vijgen in water en maak het zoet met suiker. Als je daar nog wat dragagantum bij doet dan is het ook goed tegen het bloed spuwen. (c). Hetzelfde is ook goed tegen dorst en het brandende plassen.

Tegen blaren in de borst (dat is pleuritis) (d) en in de longen (dat is peripneumonie) (e): 'Neem een ons witte heemstwortel, van zoethout een half ons, cichoreiwortel, gerst, de vier koude zaden (als komkommer, kouwoerden, meloenen, citrullen) andijvie- en posteleinzaad, van elk twee drachmen; violenbloemen en rozijnen, van elk een half ons, stamp dit alles tezamen, kook het en geef het zoals in het kapittel ervan verteld is'.

(a)) Een grote speekselklier die pal voor het oor zit en gezwollen kan zijn, bij de bof of door een steentje. (b) Bronchitis, longontsteking. (c) Door fikse ontsteking van de longen of een maag/slok darm/drankprobleem. (d) Pleuritis, ontsteking van de longbladen. (e) Peripneumonie, =long- en longbladontsteking.

Dodonaeus; 'Tamme maluwe of winterrozenkruid is middelmatig warm en vochtig, doch wat minder dan de wilde maluwe en ze is ook slijmerig en lijmig van stof en sap gelijk de wilde wat in de bloemen, zaad en wortel meest blijkt.

De rode wijn daar deze bloemen en vooral de rode in gekookt zijn stopt de onmatige vloed van de maandstonden als er enige andere dingen er bij gedaan worden die dezelfde kracht hebben.

De bladeren, wortels en zaden van dit kruid vermogen al hetzelfde dat men met die van de wilde maluwe kan doen die vaker en meer gebruikt worden dan deze tamme.

Deze hof maluwe heeft noch vele andere krachten die ze met de wilde maluwe gemeen heeft en daarom diegene die dat weten willen zullen het volgende kapittel en zijn bijvoegsel mogen lezen. Doch tot meerder voldoening zullen we hier noch ettelijke krachten er van verhalen die daar niet vermaand zijn, maar nochtans er enige gemeenschap mee hebben. Maar voor allen is het te weten dat de hof maluwe hoe die meer waterachtige vochtigheid heeft hoe haar kracht minder is. Daarom zal men de wilde maluwe voor beter achten om zowel in spijs als tegen de ziekten te gebruiken. Lobel zegt dat de winterrozen meer gelijkenis met de witte maluwe hebben dan met de wilde en zowel in krachten als in gedaante. Het zaad, zegt hij, van de winterrozen is dat van witte maluwe gelijk, maar groter en wordt van vele in plaats van wit maluwe zaad gebruikt en ook hebben de wortels de kracht die vrij gelijk is met witte maluwe.

Het water daar maluwe in gekookt heeft gedronken breekt de steen en laat slapen.

Plinius schrijft dat maluwe in wijn gekookt zeer goed is met een klysma gezet tegen de rode loop of de gebreken van het fundament of ook daarmee gestoofd.

Sap van maluwe tot een half pond toe gedronken of water daar de wortels en bladeren in gekookt zijn dat enige dikheid heeft is bijzonder goed lauw gedronken diegene die van de zware melancholische vochtigheden overvallen zijn, maar diegene die dol zijn geeft men acht ons en tegen de vallende

ziekte geeft men tien ons van het sap of water daar maluwe in gekookt heeft. Hetzelfde sap is ook zeer goed tegen de zwellen en krampen van de buik en kromheid van de hals, lauw daarmee gestreken. Het sap daar maluwe in gekookt heeft maakt de zweetgaten vaardig en heeft een verdelende en murw makende kracht.

Het gedistilleerd water van maluwe is nuttig tegen alle de inwendige hete gebreken die van brandende koortsen komen. Hetzelfde verzoet en verkoelt de zeren van de longen en van de zijden en daarom is het zeer nuttig in het zijdepijn en in de gebreken van de longen. Het is het hele ingewand behulpzaam en vooral de blaas en nieren'.

Vorm van *Malva sylvestris*

Dodonaeus; 'De eerste of grote wilde maluwe heeft brede en bijna ronde, doch kantachtige en rondom de kanten wat gekerfde, gladde, effen en groene bladeren die bruiner, kleiner en meer effen zijn dan de bladeren van de tamme maluwe of winterrozen. Ze geeft uit haar wortel soms verschillende stelen die rond zijn en soms zestig, negentig cm of meer voeten hoog en daaraan groeien (behalve de bladeren) kleine bloempjes die op tamelijke lange steeltjes rusten en van vorm op de enkele winterrozen lijken, maar veel kleiner en in vijf bladertjes gesneden die van kleur bleek purperrood of vleeskleurig zijn en daarna komt ook een rond plat bolletje als een kaasje of koekje die niet groter is dan een vijgenboon of lupine en van vele zaadjes tezamen gehoopt is. De wortel is witachtig, lang en redelijk dik'.

Naam

(1) Dodonaeus ; 'De wilde maluwe is in het Grieks *Malache agria* genoemd en van Dioscorides *Malache chersaea* en van sommige *Acopos* alsof men pijn verzachtend kruid zei en insgelijks ook *Heliostrophos* en in het Latijn *Malva sylvestris* en *Osiriaca*, in het Brabants maluwe en keeskens-cruydt, in het Hoogduits Pappeln'.

Het Latijnse **Malva** komt van het Griekse *malakos*: verzachten, of het Griekse *malassoo*: week maken, een verwijzing naar het verzachtende slijm van de zaden. Bij de ouden heette het malue, waar een u voor v staat.

Kaasjeskruid of keeskenskruid omdat de vruchten op kaasjes lijken of op shirtknopen, Kesspappeln bij Bock.

De oud Duitse naam is *Pappala*: slijm als brei, meelbrei, kinderbrei dit woord is later door de pappel van *Populus* verdrongen. Hildegard von Bingen spreekt over Babela, die Malve. Teilinck beweert dat pappele of bappele in verband staat met pap, Frans cataplasme, de slijmhoudende plant werd tot pappen in de geneeskunde gebruikt. Tegenwoordig wordt het niet meer uitwendig gebruikt, vanwege het slijmerige gehalte worden de bladeren en bloemen gebruikt bij bronchitis. Clusius kende deze eigenschap 'om de gebreken van de longer ende de heeschheid der uitterende menschen te verhelpen'. Platearius; 'Cuius duplex est maneries, domestica et sylvestris qui malvaviscus et bismalva dicitur crescens altius et altiora et latiore habens folia'.

De Gart spreekt over een tamme en wilde, net zoals Herbarius in Dyetsche.

Gebruik

De wortels werden aan kleine kinderen gegeven omdat ze een zacht verdovende werking bezitten als de tanden doorkwamen om erop te kauwen. De bladeren en bloemen bezitten een hoog slijmgehalte, vooral de wortels geven bij het koken een stroperig vocht dat in de apotheek gebruikt wordt om te gorgelen en tegen hoest. Ook de bladeren werden wel gekookt en op wonden en pijnlijke zwellingen gelegd. De bladen, op de ogen gelegd, verwijderen alle ziektes. De voeten werden gebaad in een aftreksel van de bladen, wortels en bloemen, een zekere hulp bij kou. Het afvallen van het haar werd verholpen door een zelfde behandeling. Als inhullend middel werd het innerlijk gebruikt en uitwendig bij insectensteken aanbevolen. Violen zijn symbolen van ootmoed, blanke leliën van zuiverheid en malva van zachtmoedigheid. Een drietal schone deugden.

Herbarijs; 'Maluwe of pappele is koud in de 2de graad en vochtig in de eerste. (2) En die een zweer heeft zal men de bladeren stampen met vers varkensvet dat verwarmd is op een tichel en het erop leggen.

En dezelfde pleister is goed op de coeke (Een verharding in of aan de oppervlakte van het lichaam) en tegen verharding van lever en van milt, ja er op gelegd.

Warme moes van maluwen verlicht de loop die te hard is.

Maluwe geneest gescheurde darmen en ontstopt urine die verstopt is en breekt de steen als men het drinkt met wijn.

En om goed te slapen zal men maluwe koken in water en de zieke zijn benen en voeten daarin stoven, hij zal gauw aan zijn slaap komen. En op de borsten van de vrouw gelegd geneest ze en hete zweren’.

Gart spreekt alleen over het verzachten van zweren, Herbarius in Dyetsche vermeldt nog veel meer zaken, net zo als de herbarijs.

Herbarius in Dyetsche; ‘Maluwe of malva is koud in de eerste en nat in de tweede graad. Er zijn twee soorten van malve als domestica die in de hoven groeit en je vrijwel overal vindt. De andere is sylvestris en dat is de wilde malve, Althaea, Malvaruscus of bismalva, dat is de witte heemst, die groeit hoger en heeft bredere bladeren en heeft een taaie vochtigheid die minder koud is. Hiervan is voorin het kapittel van heemst verteld, maluwe domestica heet het gewoonlijk, van de witte zeggen we hier.

(2) Als malve met zijn bladeren in azijn gekookt en bij beginnende blaren er op gelegd wordt is het goed om de blaar te rijpen: ‘Neem de bladeren van malve, de wortel van heemst en meel van fenegriek, kook het dan met vers varkensvet, meng het tezamen, dat vermurwt de hardheid van de blaren’. Ook verdrijft het de hardheid van de lever en van de milt.

Om in scherpe koorts te laten slapen was de voeten in het kooksel van malve, kamillebloemen en alsem.

Malve dat met bingelkruid in vlees of warme groente gekookt en gegeten wordt geneest de verstopping van het lichaam in de koorts, het ontsluit weinig.

Om de stonden te laten komen neem je een vinger lengte van de wortel van malve, schrap het van buiten en bestrijk het met honing, dan doe je er wat poeder op van scammonia en doe het zo in de baarmoeder.

Heemst is in deze zaken beter dan malve want heemst vermurwt en rijpt meer dan de bladeren of de wortels van malve. De wortel van heemst alleen die met varkensvet gewreven en op blaren gelegd wordt rijpt, vermurwt en ontbindt haar hardheid of maak deze zalf: ‘Neem het sap van heemst, poeder van het meel van fenegriek, meel van lijnzaad, meng het tezamen met wat boter, olie en was en maak er een zalf van die je op de hardheid van de blaren legt’. Die zalf is zeer goed tegen hardheid van de milt, tegen ontsteltenis van de borst (a) en tegen hoest die van koude zaken komt, ook tegen scherpheid van de borst en van de longen volgens Serapio’.

(a) Verkramping van de kransslagaderen: pijn op de borst.

Dodonaeus; Wilde maluwe heeft een matige en bijna lauwe hitte in zich dat met vochtigheid gemengd is en haar sap is taai en slijmerig en daarom is het verdelend, verzachtend en murw makend van aard. Deze is meer te achten dan de tamme en moet gekozen en voor de beste gehouden worden in al hetgeen daar ze beide enige kracht in mogen hebben zoals als Diphilus Siphimus in de boeken van Atheneus goed en met goede reden betoond heeft en openlijk zegt dat de wilde maluwe noch beter is dan de tamme, niet tegenstaande dat Dioscorides de tamme meest prijst en Galenus met hem die nochtans daarin geenszins te geloven of na te volgen zijn, want de wilde maluwe is zonder twijfel beter om te eten en aangenamer van smaak.

Voorts zo is deze wilde maluwe geenszins voor het slechtste moeskruid te houden en de oude Griekse poëet Hesiodes heeft die in zijn gedichten zeer geprezen en zegt dat het de mens in spijs zeer nuttig is waarmee de Latijnse poëet Horatius ook instemt wanneer hij zegt dat maluwe het verladen en verstopt of zwaar lichaam dienstig en gezond is.

Maluwe in spijs gebruikt geeft redelijk veel voedsel, zegt Galenus, dan het sap of bloed dat er van komt is wat dikachtig en ze maakt de buik week en laat lichte kamergang hebben want ze zinkt gemakkelijk en gauw naar beneden en niet alleen omdat ze vochtig is, maar omdat ze slijmerig en slibberig sap in heeft.

De bladeren van maluwen zijn goed om alle steken en kwetsingen te verzoeten die met enige angels,

stekels (1020) of kleine stralen van de spinnen, schorpioenen, wespen en bijen en diergelijke beesten en ongedierte gedaan zijn als men die er op legt en zelfs als iemand die bladeren stoot of stampet en met olie vermengt en daarmee zijn huid bestrijkt zullen de voor vermelde beestjes hem niet steken of door hun angels enigszins kunnen hinderen, als Dioscorides er van schrijft.

Die met oude olie (kwalijk staat in de Griekse boeken van Dioscorides geschreven al of hij had willen zeggen, niet met olie, maar met plas) opgelegd genezen en verdrijven alle schilfers, onzuivere plekken, sproeten en andere ruwheden of pukkels van de huid.

Men doet ze ook zeer nuttig op alle hete uitslag en het wild vuur en andere vurigheden van die huid en ze genezen ook de verbranding, gekookt, gestoten of anders bereidt.

Het water daar de bladeren, zaden en wortels van deze maluwe in gekookt zijn met een klyasma ingegoten of gespoten is goed tot alle smarten, krampen, verzweringen, knaging en ruwheden van de blaas, baarmoeder, fundament en darmen

Hetzelfde water verzoet en vermurwt de hardheid van de baarmoeder als men daarin baadt of zit waartoe de maluwe zelf in spijs gebruikt zeer dienstbaar is.

Het sap van deze maluwe wordt de vrouwen die in arbeid zijn te drinken gegeven of ook de wijn daar het in gekookt is zodat ze gemakkelijker baren en van kind verlossen mogen.

In het kort gezegd, deze wilde maluwe is de blaas, nieren, darmen, borst en longen nuttig en behulpzaam en verzoet alle smart en weedom waarom ze de naam Acopos bij de Grieken gekregen en behouden heeft.

Naast dat maluwe in oude tijden alleszins veel geacht en onderhouden werd om haar uitnemende murw makende kracht, zo is ze bijzonder goed tegen vele ziekten waarom dat ze ook in het Latijn Omnimorbia genoemd wordt. Dan in spijs gebruikt voedt ze wel wat meer dan sla en die of haar stelen alleen laten lichte kamergang hebben, maar ze is voor de maag niet goed of geschikt want ze maakt die week en zwak.

De bladeren, wortels en het zaad van maluwe in melk of wijn gekookt of ook in water helpen diegene die een hoest hebben die van hete oorzaak gesproten is en genezen de gebreken van de longen en heesheid, het gebruik er van is ook zeer goed voor diegene die uitteren.

De bladeren van maluwe rauw met wat zout gegeten zijn goed tegen de pijnen, weedom en verzwering van de nieren en van de blaas.

De vrucht van de maluwe hoe die droger is, hoe die krachtiger is. Het zaad vermengt met zaad van wilde Lotus en met wijn gedronken verzoet de pijn van de blaas en geneest diegene die van het niergruis ziek zijn en hetzelfde met wijn gedronken laat de vrouwen veel zog en melk krijgen.

Maluwe met de wortels gekookt is zeer goed tegen alle venijn en vergiftigheid als men terstond nadat men dat sap van maluwe gedronken heeft het wederom overgeeft'.

Maluwe rouw of gekookt, alleen gestoten of met varkensvet vermengt, rijpt en laat zinken alle koude gezwollen en ook de hete met wilgenbladeren.

De rouwe bladeren van maluwe met wat zout en honig tezamen gekauwd genezen de zweren bij de ogen, daarop gelegd, maar om die te laten sluiten moet maluwe zonder zout gebruikt worden.

Die met het niergruis gekweld zijn zullen in het water baden daar maluwe met haar wortels in gekookt is geweest.

Om de katarren die van het hoofd zinken te beletten en op te laten houden zal men de voeten wassen in het water daar maluwe in gekookt is.

Maluwe geneest de fijt en trekt alle doornen en splinters uit, daarop gelegd en gestreken en die geneest en verdrijft de pijn en brand die van de hete netels gekomen is.

De bloemen van maluwe in wijn of water gekookt en met honig en aluin genezen de zeren en puisten van de keel en mond als men die daarmee spoelt of gorgelt.

Het water daar die bloemen in gekookt zijn of het water er van gedistilleerd gegorgeld of in de mond gehouden is nuttig tegen de ontstekingen en verhitting van de tong en van alle andere zowel uitwendige als inwendige delen van het lichaam en is ook nuttig tegen het wild vuur.

Olie daar deze bloemen in geweekt hebben in de hete zon gesteld heeft alle dezelfde krachten.

Het sap van maluwe warm in de oren gedrupt neemt alle pijn en weedom er van weg.

De steeltjes van de kleine kruipende of berg maluwe worden van sommige gebruikt om in de roede te steken van diegene die niet plassen kunnen door het overvloedig vlees dat bij hun in de hals van de

blaas groeit.

Water daar de bladeren van kleine maluwe in gekookt zijn maakt de handen zacht en neemt de rimpels van de huid weg en vooral als er lijnzaad of fenegriek mee gekookt wordt. Die bladeren met aardrook gekookt genezen de schurft als men de handen baadt of wast in het water daar ze in gekookt zijn.

De wortel van maluwe in de as gebraden en klein gestoten is goed als een pleister gelegd op de zwerende vrouwenborsten.

De wortel van maluwe die een hele dag in water geweekt is en daarna in een papier gewonden en in hete as gebraden en gedroogd is een geschikt ding om de tanden te wrijven en te zuiveren en te ontladen van het slijm dat er aan hangt.

Als men die in water kookt en met dat water de vervelde huid wrijft of de verbranding strijkt dan zal men er grote baat en verlichting in vinden. Ook diegene die vermoeid zijn van gaan, rijden of anders reizen zullen hun voeten en benen met dit water zeer nuttig baden en wassen.

Deze gewone maluwe plag van de spaarzame ouders verplant en in de hoven malser en zoeter van smaak gemaakt te worden want ze doen ze dagelijks in het moes en verdreven de honger er mee en noch tegenwoordig in het begin van de lente plukt het gewoon volk in het wild de jonge scheuten zoals die van de asperges en eten die alzo wel om water te laten lossen als om de buik week te maken. Want de lekkernij heeft die al lang uit de hoven gebannen en aan de apotheken gelaten, als Lobel betuigt, om dagelijks te gebruiken tegen verschillende ziekten, als tevoren genoeg verhaald is.

Nochtans wordt ze van sommige vrouwen gezaaid in de herfst, hoewel dat ze net zo goed, ja beter is als ze in het wild groeit. En hoe maluwe kleiner is, hoe die beter is en daarom leggen sommige er een tichel op, als gezegd is.

De bladeren van de grote boomachtige maluwe zouden ook in het moes gedaan mogen worden al schijnen die van de kleine wat beter verteerd te worden.

Uit de bloemen van de wilde maluwe, gewreven of gestoten, zou men een mooie lichtpaarse kleur kunnen halen en uit die van de boomachtige maluwe noch mooier en bruiner die de sausen en spijzen geen kwade smaak bijbrengen zouden en eer baat dan schade doen.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl/> en : <http://www.volkoomen.nl/>